

Ruisbroek

Tussen dijk en achterland

Doordat het 21 juli en dus de Belgische nationale feestdag was, werden her en der nogal wat wandelingen georganiseerd. Uiteraard veel meer dan op een doordeweekse dinsdag. Ik heb voor de wandeling in Ruisbroek gekozen. Daar hadden ze wat te herdenken.

Vermits de achtergrond van die herdenking een wel heel erg Belgisch verhaal is, leek het me toepasselijk om op onze nationale feestdag daar de benen te gaan strekken.

Wie herinnert zich nog het jaar 1976? Voor mij blijft dat jaartal verbonden met de heetste en droogste zomer ooit. Van februari tot september heeft het dat jaar geen druppel geregend. Bovendien was het de zomer dat Lucien Van Impe de Tour de France won.

Maar, en dat wist ik helemaal niet meer, het was tevens het jaar van de watersnoodramp in Ruisbroek. Precies dat feit had de wandelclub Wandel Mee aangerepen om hun „Herdenkingstocht 33 jaar Waterramp“ op poten te zetten.

Het achtergrondverhaal is er een dat stijf staat van bureaucratische idiotie en misdadige onwil. Een verhaal, kortom, dat past in dit landje met zijn absurde structuur. Echt iets om te vertellen op de dag dat (Eendracht maakt Macht) in Brussel met wapens gekletterd wordt, de Branbançonne galmt en koningin Fabiola (met kogelvrije permanent) omringd door body guards tentoongesteld wordt. Het cordon lijfwachten was gemobiliseerd omdat

een gek gedreigd had onze oude koningin met een kruisboog neer te schieten.

Ze hebben daar in Ruisbroek geen water te kort. Het dorp, een deelgemeente van Puurs in de provincie Antwerpen, ligt immers geprangd tussen de rivier de Rupel, het daaraan parallelle Brussel-Rupel kanaal en de Vliet. Dat er dus vroeg of laat eens wat verkeerd kon gaan met al dat water vlakbij is niet zo verwonderlijk. Desondanks...

Op zaterdag 3 januari 1976 raasde er een hevige noordwesterstorm over België. Net op dat moment was er springtij in Ruisbroek en daardoor brak de dijk van de Vliet. Dat was toen nog een zijriviertje van de Rupel, onderhevig aan het getij. Als gevolg daarvan liep een groot deel van het dorp onder water. Een groot deel van de inwoners was volkomen verrast en verloor in de ramp have en goed. Er moesten toen ruim 2000 mensen geëvacueerd worden.

Dus de ramp kwam als een volkomen verrassing? Wel... ja en neen. Vele inwoners van het dorp wisten al veel langer dat de dijken in slechte staat

Dit is het soort dijkjes waar we het in het verhaal over de overstroming over hebben. En dan ziet dit stuk er nog vrij nieuw uit...

waren en dat ze niet onderhouden werden. In Nederland had men na de grote overstromingen in 1953 alles op haren en snaren gezet om iets dergelijks in de toekomst te voorkomen. In België echter had men hier en daar enkel de dijken wat opgelapt en verder alles een beetje op zijn beloop gelaten. Nochtans was het ministerie van Openbare Werken reeds meerdere malen op de hoogte gesteld van het gevaar dat in Ruisbroek dreigde. Waarschijnlijk had men het echter te druk met het volstorten van België met beton om aan dergelijke futiliteiten aandacht te schenken. Wel bestond er een plan om de Vliet af te dammen... in de zomer van 1976.

Toen de ramp zich voltrokken had, toonden de verantwoordelijken zich nogmaals van hun smalste kant. De hulpverlening was, om het zeer beleefd uit te drukken, chaotisch. De brandweer van het nabije Willebroek deed wat ze kon maar ze beschikte slechts over één (1) bootje. Daarmee werden op het nippertje een heleboel mensen van de verdrinkingsdood gered. Het leger, de Civiele Bescherming en het Rode Kruis wachtten op een concrete oproep. Die er niet kwam. En toen het dan toch zo ver was werd niet de Civiele Bescherming uit Brasschaat of zelfs maar Liedekerke ter plaatse gestuurd, maar wel die uit Crisnée, nabij Luik. Luik! Stel je voor! Is het te verwonderen dat men daar in Ruisbroek iemands bloed wel kon drinken? Maar het werd zo mogelijk nog erger. Het was duidelijk dat de Vliet in kort bestek moest worden afgedamd want bij iedere vloed liep het land achter de gebroken dijk weer onder water. Een werkje voor Openbare Werken? Of voor de diensten van de Zeeschelde? Twee instanties die er in deze kritieke situatie in slaagden elkaar volmaakt in de wielen te rijden en elkaar zeer efficiënt te hinderen. Openbare Werken zou de dam aanleggen tussen de bres en waar de Vliet in het Zeekanaal en de Rupel uitmondde. Een bruggetje over de Vliet bemoeilijkte echter de aanvoer over het water van het nodige materiaal. De NV Zeekanaal weigerde evenwel pertinent het bruggetje af te breken! Daardoor moest alle materiaal over land worden aangevoerd en moesten alle werkzaamheden vanaf één oever gebeuren. Waardoor de dijk aan de andere kant nu ook dreigde door te breken. Idioot? Misdadig? Geef het maar een naam.

De goeverneur van de provincie Antwerpen, Kinsbergen, die, dacht ik toch, voor de coördinatie van de hulpverlening verantwoordelijk was, toverde een deus ex machina te voorschijn: hij zorgde ervoor dat koning Boudewijn een paar rubberlaarzen kreeg en dat die zodoende het rampgebied kon bezoeken. De beelden van de calamiteit, die mij van de zwart-wit TV zijn bijgebleven, zijn precies die van onze stijve koning die in een bootje wordt geholpen en een ander beeld waar hij schijnbaar minzaam door het ondiepe water waadt om een inwoner te woord te staan. Het is hem waarschijnlijk slecht gekomen. Hij kreeg daar in niet mis te verstane bewoordingen voor de natte voeten geworpen dat er blijkbaar wel geld was om gevechtsvliegtuigen aan te kopen maar niet om de dijken te onderhouden. In die tijd woedde er immers in politieke kringen een felle discussie over de vraag of het wel verantwoord was om 30 miljard oude Belgisch frank te besteden aan het nieuwste vliegende oorlogstuig. De „aankoop van de eeuw“. Iets wat de toenmalige verantwoordelijke minister-worstenkoning Van Den Boeynants, onder anderen, uiteraard van vitaal belang vond. Tussen haakjes: later stond diezelfde Van Den Boeynants nog terecht voor allerlei malversaties. Waarbij bleek dat hij een bijzonder slechte rug had want hij mocht zitten wanneer de rechter tot hem sprak. In tegenstelling met elke andere beklagde. Hij mocht, nota bene, daartoe plaats nemen in een speciaal voor hem aangesleepte monumentale stoel.

Evenwel kwam door het bezoek van de koning, een paar dagen later nog gevolgd door een tweede, wel een en ander in beweging. Bijvoorbeeld dat het werk aan de dam nu toch door de NV Zeekanaal moest/mocht gebeuren. Waarop het betwiste bruggetje opeens wel kon afgebroken worden. Op 12 januari kende de Vliet geen eb en vloed meer en kon Ruisbroek worden drooggepompt.

Bij al dit getouwtrek waren de inwoners natuurlijk de grote slachtoffers. Maar de schapen

werden opeens wolven toen het er op aan kwam dat de schade moest vastgesteld en vergoed worden. Toen sloeg de aanvankelijke solidariteit om in afgunst en jaloezie. Niet alleen werd er ruim geprofiteerd van de massaal toegestroomde vrijwillige hulpverleners en hulpverlening maar toen de schatters de schade kwamen opmeten voor een vergoeding door de Staat, werd er meer dan eens vernielde huisraad gestolen om meer betaald te kunnen krijgen. Niettemin sleepte het nog jaren aan voordat die vergoeding er uiteindelijk ook kwam.

Al met al vormde de overstroming in Ruisbroek de direkte aanleiding dat het zogenaamde Sigmaplan, voor de vernieuwing, versterking en verhoging van de dijken, een feit werd. Meer dan 20 jaar nadat Nederland zich met man en macht op het Zeescheldegebied had gestort, kwam men er in België toe zich te beschermen tegen overstromingen. En, niet te vergeten, er werd eindelijk werk gemaakt van een efficiënt rampenplan. Het traject van de wandeling leidde ons langs enkele gedenktekens die aan de

Het voormalige gemeentehuis, nu het museum „De Bres“ in het centrum van het dorp

watersnoodramp herinneren. Zo staat daar prominent in het centrum van het dorp het voormalige gemeentehuis van Ruisbroek. Eind 1976 was Ruisbroek geen zelfstandige gemeente meer maar werd het onderdeel van Puurs. Derhalve kreeg het gemeentehuis een andere bestemming en is het nu een museum geworden dat aan de dramatische gebeurtenissen van toen herinnert. Even verder, aan de voet van de heuvel waarop de wel erg grote kerk staat, is een beeldhouwerk te zien dat „De Redder“ heet. Het is bedoeld als eerbetoon aan al wie destijds zich heeft ingezet om het leed van de getroffen inwoners te lenigen. Een plaat op de sokkel van dit monument maakt dat duidelijk. Onderweg kwam ik ook voorbij aan een plaats die „de Waterhoek“ wordt genoemd. Daar staat een

Hete gedenkteken „De Redder“

Soms was dat laatste een rietveld, soms een struikachtig bos en een keer zelfs een duin. Merkwaardig dat er hier zo'n dramatisch verschil in reliëf bestaat. De overgang van het lager gelegen land naar de bovenkant van de heuvelrug was zeer abrupt en steil. Ter hoogte van de laatste rust- en controlepost op het traject stootte ik op een slordig getimmerd hokje waarin zich iets bevond wat op mij, in eerste instantie, de indruk maakte

Een heus (en onverwacht) duinlandschap

eenvoudige muur waar een zwarte streep is ingemetseld. Die streep geeft aan hoe hoog het water heeft gestaan daar ter plaatse. Het moet minstens 1,80 meter geweest zijn. Maar op andere plaatsen is dat beslist nog meer geweest. In de toelichting bij de wandeling had ik gelezen dat het traject ook voorbij kwam aan de plaats waar de bres zich indertijd situeerde. Evenwel heb ik die plaats niet kunnen localiseren. Blijkbaar heeft men het niet nodig gevonden dat apart aan te duiden met een of ander gedenkteken. Of... ik heb het helemaal gemist. Indien echter de dijken toen ongeveer waren zoals sommige stukken er nu bijliggen, dan kan ik me goed voorstellen dat het daar flink mis is gegaan. De dijkjes waar een deel van de wandeling over ging, waren laag en oud en zeker niet bestand tegen het beukende geweld van een noordwesterstorm. De wandeling ging door een wisselend decor met als merkwaardigste stukken de eerder genoemde oude dijken en soms paden die gemaaid waren in welig tierende vegetatie.

de brander te zijn van een warmeluchtballon. Even verder, na die rustpost, zag ik nog zo'n tuig en dat in combinatie met een helling die bezaaid was met fluorescerend oranje vlekjes, maakte dat ik het uiteindelijk kon duiden: een installatie voor het lanceren van schoteltjes voor het kleiduifschieten. In deze omgeving met veel groen leek me dat niet echt goed op zijn plaats maar even verder werd het idyllische beeld hoe dan ook verstoord door de aanwezigheid van een grote fabriek. Volgens een medewandelaar, die niet enkel voor zijn eigen gezelschap sprak maar voor iedereen in een straal van honderd meter, wordt daar „mierenzuur en fosforzuur“ gemaakt. Niet bepaald mijn favoriete substanties. Al heb ik ooit iemand gekend die voor het ontkalken van zijn koffiezetapparaat zwoor bij het gebruik van mierenzuur. Dan lijkt azijn me toch, ondanks alles, nogal wat vriendelijker en meer toegespitst op het gebruik in de buurt van voedingsmiddelen. Prayon (want zo heet die chemische fabriek) heeft het op de website zedig over „chemische produkten“. Het was

zonder meer duidelijk dat het bedrijf daar in de kanaalzone zit en ook dat er ook nog andere bedrijven gevestigd zijn. Ook eentje waar aan de straatkant iets staat dat best industriële archeologie zou kunnen zijn. Waarbij ik me afvraag of het nu bedoeld was om vaten te vullen, dan wel om ze te reinigen. Meestal kan je aan het uiterlijke vertoon van een firma wel ongeveer raden wat ze daar precies doen maar zowel bij Prayon als Lambrechts (die van de vatenvuller/reiniger) was dat niet uit te maken. Er lagen nog enkele stukken natuur op ons te wachten. Waaronder een lus voor de langere afstanden waarvoor ik de afslag ei zo na had gemist. Omdat ik aan te veel dingen liep te denken om de pijltjes op te merken. En, hoewel het op deze wandeling een paar keer dreigde te gaan regenen, ik heb er toch droge voeten bij gehouden. Nu wel...

Nog een bloemetje, als uitsmijter